

on-line > www.vulkani.rs
mail to > office@vulkani.rs

Naziv originala:
F. Scott Fitzgerald
THE GREAT GATSBY

ISBN 978-86-10-00186-0

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

F. Skot Ficdžerald

VELIKI GETSIBI

Prevela Branislava Maoduš

izdavaštvo
vulkan

Beograd, 2013.

*Onda nosi šešir zlatni ako ganuće je to;
Ako umeš da se hvališ, pohvali se i njoj,
Dok ne klikne: „Hvalisavče mili,
sa šešikom zlatnim, moraš biti moj!“*

TOMAS PARK D'ENVILJE

Poglavlje 1

U mojim mlađim i ranjivijim danima, otac mi je dao savet koji otad stalno premećem po glavi.

„Kada ti dođe da nekome sudiš“, rekao mi je, „seti se da nije svim ljudima na ovom svetu život išao naruku kao tebi.“

Nije rekao ništa više, ali mi smo se oduvek, bez mnogo reči, neuobičajeno lako razumeli i shvatio sam da je on ovim rekao mnogo više. I zato sam sklon da svoj sud zadržavam za sebe, što je navika zbog koje su mi brojne neobične prirode otvarale dušu, i zbog koje sam postao žrtva nemalog broja iskusnih daveža. Kada se ova osobina pojavi kod normalnog čoveka, devijantne prirode to odmah nanjuše i zalepe se za njega, i tako se desilo da sam na koledžu bio nepravedno optužen da sam pravi intrigant, jer sam poznao tajne duševne boli razuzdanih bezimernih ljudi. Većinu ovih ispovesti nisam tražio – često sam se pretvarao da spavam, da sam zauzet poslom, čak i da sam neprijateljski nastrojen kada bi mi neki nepogrešiv znak dao da

naslutim poverljivu ispovest na vidiku – jer su poverljive ispovesti mladića, ili bar izrazi koji oni koriste, obično tuđe i oskrnavljene očiglednom neiskrenošću.

Kada se uzdržavate da nekom sudite, dajete mu beskrajnu nadu. I dalje se pomalo plašim da će mi nešto pro-maći ako zaboravim, kako je to moj otac snobovski rekao, a ja snobovski ponavljam, da je osećaj za elementarnu pristojnost pri rođenju nejednako raspoređen.

I nakon što sam se ovako podičio svojom trpeljivošću, sada ću vam priznati da i ona ima granice. Vladanje može počivati i na čvrstoj steni i na vlažnoj močvari karaktera, ali nakon izvesne tačke više ne marim na čemu je zasnovano. Kada sam se prošle jeseni vratio sa Istoka, žudeo sam da čitavom svetu obučem uniformu i nateram ga da zauvek stoji u moralnom stavu „mirno“; dosta mi je bilo razvratnih izleta i povlašćenih zavirkivanja u ljudsko srce. Samo je Getsbi, čije ime nosi ova pripovest, bio izuzet od ovog – Getsbi je oličavao sve ono prema čemu gajim iskren prezir. Ako je karakter neprekinut niz uspešnih postupaka, onda je u njemu bilo nečeg veličanstvenog, neke pojačane osetljivosti na sva obećanja koja život daje, kao da je povezan s jednom od onih složenih naprava koje beleže potrebe udaljene deset hiljada milja. Ta njegova osetljivost nije imala nikakvih dodirnih tačaka s opuštenom podložnošću utiscima koja je udostojena naziva „stvaralačka priroda“ – bila je to jedinstvena darovitost za gajenje nade, spremnost za idealizovanje kakvu nikada nisam video ni

kod koga drugog i koju je malo verovatno da ću ikada više u nekome pronaći. Ne – Getsbi je na kraju ispao valjan čovek; ali ono što je vrebalo Getsbija, ona pogana prašina koja je lebdela tragom njegovih snova, privremeno je zagušila moje zanimanje za jalove žalosti i kratkotrajne ljudske zanose.

Članovi moje porodice, ugledni i imućni ljudi, već tri generacije žive u gradu na Srednjem zapadu. Karavejevi su nešto poput klana; predanje kaže da potičemo od vojvoda od Baklua, ali istinski rodonačelnik moje loze bio je dedin brat, koji je došao ovamo 1851, poslao zamenika u Građanski rat i otvorio veleprodaju gvoždarske robe, koju moj otac i danas vodi.

Nikada nisam video tog dedinog brata, ali kažu da ličim na njega – a naročito na prilično uštogljen portret koji visi u očevoj kancelariji. Diplomirao sam u Nju Hejvenu 1915. godine, svega četvrt veka nakon oca, a malo kasnije sam učestvovao u onoj zakasneloj tevtonskoj seobi poznatoj kao Veliki rat. Toliko sam temeljno uživao u kontraofanzivi da sam se kući vratio nespokojan. Umesto da mi bude toplo središte sveta, Srednji zapad izgledao mi je kao otrcani rub svemira – pa sam rešio da odem na Istok i naučim da trgujem obveznicama. Svi koje sam znao bavili su se obveznicama pa sam pretpostavio da bi obveznice mogle izdržavati još jednog neženju. Svi moji stričevi i tetke razgovarali su o tome kao da biraju u koju će me pripremnu školu upisati, i naposljetku su, veoma ozbiljnih lica i oklevajući, rekli: „Pa,

može“. Otac je pristao da me godinu dana finansira pa sam, nakon brojnih odlaganja, u leto 1922. došao na Istok, kako sam tad mislio – zauvek.

Praktično bi bilo da sam našao sobu u gradu, ali bilo je toplo godišnje doba i ja tek što sam napustio prostrane livade i prijatne drvorede, pa kada je jedan mladić iz kancelarije predložio da zajedno iznajmimo kuću van grada, zaključio sam da je to baš sjajna ideja. On je pronašao kuću, ofucani montažni bungalov za osamdeset dolara mesečno, ali ga je firma u poslednjem času poslala u Vašington pa sam sâm otišao da živim van grada. Imao sam psa, odnosno imao sam ga nekoliko dana dok nije pobegao, stari dodž i Finkinju koja mi je nameštala krevet, spremala doručak i nad električnim šporetom mrmljala sebi u bradu neke finske narodne mudrosti.

Dan-dva osećao sam se vrlo usamljeno, a onda me je jednog jutra neki čovek, još svežije pristigao od mene, zaustavio na putu.

„Kojim putem do naselja Vest Eg¹?“, upitao je bespomoćno.

Objasnio sam mu. I dok sam išao dalje, nisam više bio usamljen. Bio sam vodič, lovac tragač, prvi doseljenik. I sasvim nehotice, taj neznanac omogućio mi je da ovaj kraj smatram svojim.

1 Ist i Vest Eg, odnosno Istočno i Zapadno jaje ne postoje, to su izmišljena njujorška ostrva koja se u „Velikom Getsbiju“ koriste simbolično. Smatra se da je Vest Eg u stvari Grejt Nek Vildž na Long Ajlandu, a da je Port Vašington s druge strane tesnaca Long Ajlanda osnova za otmeniji Ist Eg. (Prim. prev.)

I tako sam uz sunčevu svetlost i bogato bujanje lišća na drveću – kao na ubrzanom snimku – opet osetio ono staro uverenje da život iznova počinje s letom.

Toliko je bilo štiva za čitanje i toliko se zdravlja moglo iscediti iz mladog svežeg vazduha. Kupio sam tuce knjiga o bankarstvu, kreditima i hartijama od vrednosti i one su stajale na polici, u crvenim i zlatnim povezima, poput sveže iskovanog novca, i obećavale mi da će mi razotkriti blistave tajne koje su samo Mida, Morgan i Mecena znali. A imao sam i čvrstu nameru da pored njih pročitam i mnoge druge knjige. Na fakultetu sam pokazao priličnu nadarenost za književnost – jedne godine napisao sam niz veoma svečanih i razumljivih uvodnih članaka za *Jejl njuz* – i sada sam nameravao da sve to vratim u život i postanem onaj najograničeniji od svih stručnjaka: svestrani čovek. Nije ovo samo još jedan epigraf – na kraju krajeva, na život se mnogo uspešnije gleda samo s jednog prozora.

Slučajnost je bila što sam iznajmio kuću u jednoj od najneobičnijih zajednica u Severnoj Americi. Na vitkom, razuzdanom ostrvu što se pruža istočno od Njujorka, među ostalim prirodnim retkostima, nalaze se i dve neobične kopnene formacije. Dvadeset milja od grada, dva jajeta identičnog oblika, ogromna i razdvojena samo jednim zgodim zalivom, nalazila su se u najpitomijim slanim vodama na zapadnoj hemisferi: velikom močvarnom dvorištu Longajlandskog tesnaca. Nisu savršeno ovalnog oblika – više su poput Kolumbovog jajeta, spljoštena na

strani prema kopnu – ali njihova fizička sličnost verovatno neprestano dovodi u zabunu galebove što lete iznad njih. Onima bez krila daleko upadljiviji fenomen jeste njihova različitost u svakom drugom pogledu osim u obliku i veličini.

Stanovao sam na Vest Egu, onom – pa, manje otmenom jajetu, premda je to najpovršniji izraz kojim bi se mogla izraziti čudnovata i nemalo zlokobna razlika među njima. Moja kuća nalazila se na samom vrhu jajeta, svega pedesetak metara od tesnaca, stisnuta između dva ogromna poseda koja se iznajmljuju za dvanaest ili petnaest hiljada dolara po sezoni. Posed zdesna bio je gorostas an prema svim merilima – verno rekonstruisani normandijski *hôtel de ville*, s potpuno novim tornjem na jednoj strani, prekrivenim tankom bradom mladog bršljana, s mermernim bazenom i više od četrdeset jutara travnjaka i bašta. Bila je to Getsbije va palata. U stvari, pošto tada nisam poznao gospodina Getsbija, bolje da kaže da je to bila palata u kojoj je stanovao gospodin toga imena. Moja kuća bila je ruglo – ali malo ruglo pa nije upadala u oči. Iz nje se pružao pogled na more i delimičan pogled na susedov travnjak, a nalazila se u utešnoj blizini milionera – i sve to za samo osamdeset dolara mesečno.

S druge strane uglađenog zaliva, duž obale svetlucale su bele palate otmenog Ist Ega, i priča o tom letu zaista počinje večeri kada sam se odveo preko, na večeru kod porodice Toma Bjukenana. Dejzi mi je bliska rođaka, a Toma sam

upoznao na koledžu. Neposredno posle rata proveo sam s njima dva dana u Čikagu.

Njen muž, pored brojnih drugih sportskih dostignuća, bio je najmoćnije krilo koje je ikada igralo američki fudbal u Nju Hejvenu – na neki način, bio je nacionalni junak, jedan od onih koji u dvadeset prvoj na određenom polju postignu toliko blistav uspeh da sve posle toga ima gorčinu neuspeha. Porodica mu je bila neizmerno imućna – njegovo rasipništvo bilo je za svaku osudu čak i na koledžu – a kada je napustio Čikago, doselio se na Istok u takvom stilu da je prosto svakom oduzeo dah: dopremio je iz Lejk Foresta čitavu ergelu konja za polo. Bilo mi je teško da shvatim da je čovek mojih godina dovoljno bogat da učini tako nešto.

Zašto su došli na Istok, ne znam. Godinu dana proveli su u Francuskoj, bez nekog naročitog razloga, a zatim su, ne nalazeći mira, skitali tamo-amo gde god je svet igrao polo i uživao u bogatstvu. Ovo je trajno preseljenje, rekla mi je Dejzi preko telefona, ali joj nisam verovao – nisam poznavao Dejzinu dušu, ali osećao sam da će Tom zauvek nastaviti da tumara i da će večno, pomalo i čežnjivo, tragati za neponovljivom spektakularnom gungulom neke davno odigrane fudbalske utakmice.

I tako se desilo da sam se jedne tople vetrovite večeri odvezao preko do Ist Ega, da posetim dvoje starih prijatelja koje jedva da sam poznavao. Kuća im je bila raskošnija nego što sam očekivao: vedra crveno-bela džordžijanska

kolonijalna palata okrenuta prema zalivu. Od plaže se travnjak, preskaćući sunčane satove, staze od opeke i vatrene vrtove, protezao četvrtinu milje, sve do ulaznih vrata – i naposljetku se, došavši do kuće, ponet silom svog zaleta, penjao uz same zidove u vidu blistavih puzavica. Pročelje kuće razbijali su francuski prozori, koji su blistali zlatnim odsjajem, otvoreni prema toplom, vetrovitom poslepodnevu, a Tom Bjukenan stajao je na tremu, raskoračenih nogu i u odeći za jahanje.

Izmenio se od onih dana u Nju Hejvenu. Postao je stamen tridesetogodišnjak kose boje slame, surove linije usana i nadmenog držanja. Dva sjajna ohola oka gospodarila su njegovim licem i davala mu izgled čoveka koji se preteći sprema za napad. Čak ni meka otmenost jahaćeg odela nije mogla sakriti ogromnu snagu tog tela – činilo se da će šavovi sjajnih čizama popucati, a pod tankim sakoom napinjale su se velike grudve mišića kad god bi pomerio rame. Bilo je to telo neizmerne moći – svirepo telo.

Govorio je grubim, promuklim tenorom, što je još više doprinosilo utisku da je naprasita osoba. Odavao je izvesni očinski prezir, čak i prema ljudima koji su mi bilo dragi – a bilo je u Nju Hejvenu mnogih koji su ga mrzeli iz dna duše.

„Nemoj sad da misliš da je moje mišljenje o tome konačno“, činilo se da govori, „samo zato što sam snažniji i muževniji od tebe.“ Bili smo u istom studentskom udruženju i, premda nikada nismo bili bliski, uvek sam imao

utisak da me ceni i da želi da mi se dopadne s nekom svojom britkom i prkosnom žudnjom.

Nekoliko minuta hodali smo osunčanim tremom.

„Lep je ovaj moj posed“, rekao je sevajući očima nemirno.

Nakon što me je uhvatio za ruku i okrenuo, prešao je širokom pljosnatom šakom preko utonulog italijanskog vrta, polovine jutra zasađenog ružama snažnog mirisa i motornog čamca tupog nosa, koji je poigravao na talasima pored obale.

„Pripadao je Dimejnu, naftnom magnatu.“ Ponovo me je okrenuo, ljubazno i naglo. „Uđimo u kuću.“

Prošli smo visokim hodnikom i ušli u svetlu, ružičasto obojenu sobu, koja je otmeno povezana s kućom francuskim prozorima s obe strane. Bili su otkrnuti i bleštali belinom naspram sveže trave koja, činilo se, kao da raste i u kući. Povetarac je igrao po prostoriji, vijorio zavese i uvijao ih poput bledih zastava, gurao ih unutra, pa napolje, zatim ih podizao prema tavanici nalik na svadbenu tortu prekrivenu šećernom glazurom – a potom ih je talasao iznad ćilima boje crvenog vina, stvarajući nad njim senke kao vetar po površini mora.

Jedini nepomični predmet u sobi bio je ogromni kauč na kojem su, kao na usidrenom balonu, lebdele dve mlade žene. Obe su bile u belom, haljine su im podrhtavale i talasale se, kao da ih je vetar tek naneo nazad nakon kratkog leta oko kuće. Mora da sam nekoliko trenutaka samo stajao i slušao fijuk i napinjanje zavesa i stenjanje slike

na zidu. Zatim se začuo tresak kada je Tom Bjukenan zatvorio stražnje prozore, i zarobljeni vetar zamro je u sobi, pa se i zavese i ćilim i dve mlade žene polako spuстиše na pod.

Mlađa mi nije bila poznata. Pružila se koliko je dugačka na svojoj strani divana i ležala potpuno nepomično, samo je bradu malo izdigla kao da na njoj održava u ravnoteži nešto što bi svakog trena moglo da padne. Ako me je i videla krajičkom oka, ničim to nije nagovestila – štaviše, gotovo da sam sâm sebe iznenadio umalo promumlavši izvinjenje što je svojim ulaskom uznemiravam.

Druga žena, Dejzi, pokuša da ustane – blago se nagnu unapred napetog izraza lica – a potom se nasmeja, apsurdno i dražesno, pa se i ja nasmejah i uđoh u sobu.

„P-paralisana sam od sreće.“

Ponovo se nasmejala, kao da je rekla nešto veoma dovitljivo, i na trenutak zadržala moju ruku gledajući me u lice, uveravajući me da nema tog čoveka na svetu kog je toliko želela da vidi. To je bio njen manir. Šapatom mi je nagovestila da se devojka koja drži nešto na bradi preziva Bejker. (Čuo sam da Dejzi šapat koristi da natera ljude da se nagnu prema njoj, što je beznačajna zamerka koja nimalo ne oduzima na draži te njene navike.)

Uglavnom, usne gospođice Bejker zatreperiše, gotovo neprimetno mi je klimnula, a potom žurno opet zabacila glavu – predmet koji je pokušavala da zadrži očigledno se nagnuo u stranu pa se malčice onespokojila. Opet mi na

usne dođe nešto nalik na izvinjenje. Gotovo da zbunjeno odajem počast kad god neko u mom prisustvu pokaže potpunu samodovoljnost.

Pogledao sam ponovo u svoju rođaku, koja je počela da mi postavlja pitanja tihim, treptavim glasom. Imala je glas čije dizanje i spuštanje uvo prati kao da je niz nota koje nikada ponovo neće biti odsvirane. Lice joj je bilo istovremeno i tužno i lepo, sa sjajnim očima i senzualnim usnama – a u njenom glasu bilo je nečeg uzbudljivog, što je muškarcima kojima je stalo do nje bilo teško da zaborave; raspevana prinuda, prošaputano *slušaj*, nagoveštaj da je maločas uradila nešto veselo i uzbudljivo i da veselost i uzbudljivost lebde i nad narednim časom.

Rekao sam joj da sam, dolazeći na Istok, na jedan dan svratio u Čikago i da joj mnogi prijatelji preko mene šalju najsrdačnije pozdrave.

„Da li im nedostajem?“, uzviknula je ushićeno.

„Čitav grad zapao je u očaj. Na svim automobilima su zadnji levi točkovi ofarbani u crno, poput venaca, a duž severne obale čitave noći čuju se jecaji.“

„Kako je to sjajno! Hajde da se vratimo, Tome! Sutra!“
A zatim je bez ikakve veze dodala: „Treba da vidiš našu devojčicu.“

„Voleo bih.“

„Spava. Ima svega dve godine. Zar je nisi video?“

„Nikada.“

„Moraš je videti. Ona je...“

Tom Bjukenan, koji je dotad nemirno kružio po sobi, stade kraj mene i stavi mi ruku na rame.

„Čime se baviš, Nik?“

„Obveznicama.“

„Za koga radiš?“

Rekao sam mu.

„Nikad nisam čuo za njih“, primetio je odsečno.

Ovo me je naljutilo.

„Čućeš“, odgovorio sam mu kratko, „ako ostanete na Istoku.“

„O, ostaću ja na Istoku, ništa se ti ne brini“, rekao je pogledavši Dejzi, a potom i mene, kao da nešto očekuje. „Bio bih prokleta budala kada bih rešio da živim negde drugde.“

Utom gospođica Bejker reče: „Apsolutno!“, i to toliko nenadano da sam se trgao – bila je to prva reč koju je izgovorila otkako sam ušao. Očigledno je i samu sebe iznenadila koliko i mene, jer je zevnula i ustala u nizu hitrih i okretnih pokreta.

„Ukočila sam se“, požalila se, „ležim na tom kauču čitavu večnost.“

„Ne gledaj u mene“, odgovorila je Dejzi. „Celo popodne pokušavam da te odvučem u Njujork.“

„Ne, hvala“, rekla je gospođica Bejker, obraćajući se čašama koktela, koje su upravo uneli u sobu, „apsolutno sam se predala održavanju kondicije.“

Domaćin je pogleda u neverici.

„Zaista!“ Iskapio je piće kao da je u čaši bila samo jedna kap. „Ne razumem kako išta stigneš da uradiš.“

Pogledao sam gospođicu Bejker, pitajući se šta je to ona *stizala da uradi*. Uživao sam gledajući je. Bila je vitka, malih grudi, uspravnog držanja koje je naglašavala zabacujući ramena unazad poput mladog kadeta. Njene sive, zbog sunca sužene oči uzvratije mi pogled, radoznalo i učtivo, s bledog i dražesno nezainteresovanog lica. I pade mi na pamet da sam je već negde video, ili njenu sliku.

„Živate u Vest Egu“, primetila je prezrivo. „Imam tamo jednog poznanika.“

„Ne poznajem ni živu...“

„Sigurno znate Getsbija.“

„Getsbija?“, upitala je Dejzi. „Kog Getsbija?“

Pre nego što sam uspeo da odgovorim da mi je on sused, najaviše večeru; zavukavši zapovednički napetu ruku pod moju, Tom Bjukenan prisili me da izađem iz sobe, kao da premešta šahovsku figuru na sledeće polje.

Beživotno, ravnodušno, s rukama blago oslonjenim na kukove, dve mlade žene iziđoše pre nas na rumenilom obasjani trem okrenut ka zalasku sunca, gde su na oslabljenom vetru treperile četiri sveće na stolu.

„Čemu SVEĆE?“, pobuni se Dejzi mršteći se. Ugasila ih je prstima. „Za dve nedelje biće najduži dan u godini.“ Sve nas je ozareno pogledala. „Da li i vi uvek čekate najduži dan u godini, a zatim ga propustite? Ja uvek čekam najduži dan u godini, i onda ga propustim.“

„Moramo nešto smisliti“, zevnula je gospođica Bejker sedajući za sto kao da leže u postelju.

„U redu“, rekla je Dejzi. „Šta ćemo smisliti?“, okrenula se bespomoćno prema meni. „Šta ljudi obično smišljaju?“

Pre nego što sam stigao da joj odgovorim, ona sa užasom i u čudu pogleda svoj mali prst.

„Pogledajte!“, požalila se. „Povredila sam ga.“

Svi smo pogledali – zglob joj je bio modar.

„Ti si to uradio, Tome“, rekla je optužujuće. „Znam da nisi hteo, ali jesi. Tako mi i treba i kad sam se udala za grubijana, velikog, glomaznog, fizički nezgrapnog primerka...“

„Ne podnosim tu reč *nezgrapan*“, pobuni se Tom ljutito, „čak ni u šali.“

„Nezgrapan“, bila je uporna Dejzi.

Ponekad su ona i gospođica Bejker započinjale razgovor, nenametljivo i s nekom podsmešljivom nedoslednošću, ali to nikada nije bilo pravo ćaskanje, već nešto hladno, kao i njihove bele haljine i bezlične oči lišene svake želje. Bile su prisutne – prihvatale su Toma i mene i samo su se učtivo trudile da nas zabave, a da se i same zabave. Znale su da će se večera uskoro završiti, da će se malo kasnije i večer završiti i da će ležernost biti zaboravljena. Bilo je to u oštrom kontrastu sa Zapadom, gde je večer iz faze u fazu žurilo svom kraju, u neprekidnim razočaravajućim očekivanjima ili u čistom napetom strahu od samog tog trenutka.

„Zbog tebe se osećam necivilizovano, Dejzi“, priznao sam kada sam uzeo drugu čašu pitkog, ali prilično jakog